

Є. М. ЛУНЯК

УДК 930.1 (44: 477) "19/20"

КОЗАЦЬКА ТЕМАТИКА В НАУКОВИХ ПРАЦЯХ ДАНІЕЛЯ БОВУА (ІСТОРІОГРАФІЧНИЙ ОГЛЯД)

У статті здійснено комплексний аналіз українознавчих праць Даніеля Бовуа на тлі історичних взаємин України та Франції. Розглянуто стан ознайомлення французької історичної науки з минулим козацької України в ХХ ст.

Ключові слова: історіографія, Україна, Франція, козаки, Даніель Бовуа.

В статье сделан комплексный анализ украиноведческих работ Даниэля Бовуа на фоне исторических взаимоотношений Украины и Франции. Рассмотрено состояние ознакомления французской исторической науки с прошлым казацкой Украины в ХХ в.

Ключевые слова: историография, Украина, Франция, казаки, Даниэль Бовуа.

In the article is made the complex analysis of ethnographical Ukraine studies of Daniel Beauvois against the background of historical mutual relations of Ukraine and France. The acquaintance's state of the French historical science (XXth century) with Cossack's Ukraine is covered.

Keywords: historiography, Ukraine, France, Cossacks, Daniel Beauvois.

9 травня 2013 р. виповнилося 75-років французькому історичному Даніелю Бовуа, відомому вітчизняному науковому загалу насамперед завдяки своїй дослідницькій трилогії, присвяченій еволюції польського шляхетського стану на Правобережжі в соціальному, економічному, політичному та культурному плані від кінця XVIII-го до початку ХХ-го ст. [1; 2; 3; 6; 8; 9]. Варто відзначити, що Бовуа є і залишається фактично єдиним французом, котрий володіє українською мовою, впродовж довгого часу, починаючи з 1960-х років, серйозно досліджує нашу історію XVIII-XX ст., в тому числі й на матеріалах українських архівів. У своїх наукових студіях він не лише детально ознайомився з історіографією даного питання, але також уважно вивчив матеріали

французьких, українських, польських, російських і литовських документосховищ.

Хоча в цілому поле дослідницьких зацікавлень цього історика в хронологічному відношенні лежить за межами козацької доби, подекуди він торкається і власне питань історії України козацького періоду. Особливо треба підкреслити заслуги Бовуа в аналізі такої унікальної пам'ятки української суспільно-політичної думки першої половини XVIII ст. як «Журнал» («Щоденник») Пилипа Орлика, що зберігається у Парижі в архіві міністерства закордонних справ Франції. Цей «Журнал» історик вважає яскравою репрезентацією української ідеї в Європі. Між іншим, Бовуа наголошує, що даний документ має більше значення для історії України, ніж гучно

розрекламована «Конституція» Орлика, «перша в світі конституція», галасливу популяризаторську кампанію навколо якої історик називає проявом національної мегаломанії [4, с. 322; 7, р. 148]. Окрему увагу автор приділяє питанню виникнення, розвитку й затвердження в суспільній свідомості українців так званого козацького міфу. Одними з найяскравіших його популяризаторів у Європі Бовуа вважає Пилипа та Григора Орликів.

Розглядаючи в рамках своєї дослідницької теми еволюцію українсько-польського земельного та соціального конфлікту на Правобережжі, науковець часто звертається до часів існування Речі Посполитої. Так, він відзначає «показання» православної дрібної шляхти в XVII ст. і наголошує той факт, що та активно відстоювала свої майнові, культурні та релігійні права проти зазіхань на них з боку магнатів. «Найбільш символічним прикладом розбрату дрібної та великої шляхти» Бовуа називає конфлікт між Хмельницьким і Конецьпольським [2, с. 46; 9, р. 34]. Він також підкреслює доволі інтенсивний процес чисельного зростання дрібної шляхти на Правобережній Україні в XVII-XVIII ст., а також загострення в цей час соціального конфлікту, що тривав до кінця існування Російської імперії, внаслідок якого дрібна шляхта опинилася заручницею між магнатерією й українськими селянськими масами [2, с. 46-47; 9, р. 34-35].

Головним завданням своїх історичних студій Бовуа бачить «запропонувати зразок того, якою може бути історія, не позначена націоцентризмом – така, що передусім намагається досягти якнайточнішого пізнання, не претендуючи на абсолютну істину». Ці слова в якості кредо науковця винесено на задню обкладинку українського видання його праці «Російська влада та польська шляхта в Україні. 1793-1830». В одному зі своїх недавніх інтерв'ю Бовуа конкретизував своє бачення історичної науки та ролі історика наступним чином: «Сьогодні ми знаємо, що після усіляких констукцій і

реконстукцій історичної правди не існує, що є тільки часткова, тимчасова, соціальна і т. под. правда, але саме безустанна конфронтація між цими правдами і псевдоправдами допомагає людині створити своє власне світобачення. Вивчення історії з цілковитим усвідомленням її крихкості є особливо важливим для молоді. Історія, як і філософія, – це найбільш необхідний предмет для формування свідомих, тверезо мислячих громадян. Добре зрозуміла історія не повинна нав'язувати жодних схем чи усталених візій, тобто на відміну від прихильників «історичної політики» повинна сумніватися, навчати сумніватися, тренувати розум. Історія – це не вірування. Тільки міфи вимагають вірування і породжують фанатизм. Комунізм, теократичні чи націоналістичні режими не зносять духу аналітизму» [5].

Між іншим, в цьому ж інтерв'ю Бовуа зауважив, що великий вплив на суспільно-політичну думку в Україні XVII-XVIII ст. спричинили ідеї польського сарматизму, які знайшли віддзеркалення, приміром, в знаменитій конституції Пилипа Орлика.

Аналізуючи українознавчий доробок Бовуа стосовно періоду Речі Посполитої, варто згадати також науковий збірник «Межі старої Польщі: Україна-Литва-Білорусія. XVI-XX ст.», виданий у Ліллі в 1988 р. і редактором якого він є [10].

Таким чином, хоча козакознавчий компонент історичних студій Бовуа, як правило, не має виокремлення у цілісну розвідку, за винятком роботи про «Журнал» Пилипа Орлика, треба визнати цього науковця одним з найкращих французьких знавців історії українського козацтва. Усвідомлення історичного підґрунтя того великого соціального конфлікту на Правобережжі між українським селянством, польською шляхтою та російською адміністрацією, який вирував, то спалахуючи, то затухаючи, впродовж довгих десятиліть, дозволило автору чітко побачити передумови цього суспільного протистояння, чинники, що на нього

впливали, та всебічно дослідити його еволюцію. В той же час Бовуа визначає козацький міф однією з яскравих рис української національної ментальності й вважає його однією з найважливіших засадничих основ процесу українського державотворення.

Вітаючи Даніеля Бовуа з 75-річним ювілеєм, хотілося б побажати метру історичної науки здоров'я, щастя та творчих успіхів, а також висловити сподівання, що українознавча, в тому числі й козакознавча, тематика будуть розвинуті ним у подальших дослідженнях.

Література:

1. Бовуа Д. Битва за землю в Україні. 1863-1914: поляки в соціо-етнічних конфліктах / Переклад з французької З. Борисюк / Д. Бовуа. – К.: Критика, 1998. – 334 с.
2. Бовуа Д. Російська влада і польська шляхта в Україні. 1793-1830 рр. / Переклад з французької З. Борисюк / Д. Бовуа. – Львів: Кальварія, 2007. – 296 с.
3. Бовуа Д. Шляхтич, кріпак і ревізор: польська шляхта між царизмом і українськими масами (1836-1863) / Переклад з французької З. Борисюк / Д. Бовуа. – К.: ІНТЕЛ, 1996. – 415 с.
4. Бовуа Д. «Щоденник» Пилипа Орлика: від міражу вигнання до українського міфу / Д. Бовуа // Український археографічний збірник. Нова серія. – К., 2004. – Вип. 8/9. – Т. 11-12. – С. 322-345.
5. Бовуа Д. Я йду своєю стежиною, далеко від торованих доріг // Електронний ресурс: <http://historians.in.ua/index.php/intervyu/153-daniel-bovua-ya-idu-svoieiu-stezhynoiu-daleko-vid-torovanykh-dorih> 28/04/2012.
6. Beauvois D. La bataille de la terre en Ukraine. 1863-1914. Les Polonais et les conflits socio-ethniques / D. Beauvois. – Lille: Presses universitaires de Lille, 1993. – 346 p.
7. Beauvois D. Le journal de Philippe Orlyk: du mirage de l'exile au mythe identitaire ukrainien / D. Beauvois // Ivan Mazepa and his followers. State ideology, history, religion, culture. – Gargnano de Garda, 2002. – P. 148-177.
8. Beauvois D. Le Noble, le serf, et le révizor: la noblesse polonaise entre le tsarisme et les masses ukrainiennes (1831-1863) / D. Beauvois. – P.: Éditions des archives contemporaines, 1985. – 366 p.
9. Beauvois D. Pouvoir russe et noblesse polonaise en Ukraine: 1793-1830 / D. Beauvois. – P.: CNRS Éditions, 2003. – 240 p.
10. Les confins de l'ancienne Pologne. Ukraine-Lituanie-Biélorussie. XVI-XX siècles / Daniel Beauvois (éd.). Préface de Czeslaw Milosz. – Lille: Presses universitaires de Lille, 1988. – 284 p.